

**Fides et Ratio Catholica:
Papa II. John Paul ve Sonrası
Roma Katolik Kilisesi'nde
İman-Akıl İlişkisi**

**Fides et Ratio Catholica: The
Relationship of Faith and Reason
in the Roman Catholic Church in
Pope John Paul II and Later**

Duygu Mete

Arş. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
duygumete24@gmail.com & <https://orcid.org/0000-0002-6261-5428>

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliş Tarihi Date Received	26.11.2020
Kabul Tarihi Date Accepted	04.06.2021
Yayın Tarihi Date Published	30.06.2021
Atıf Citation	Duygu Mete. "Fides et Ratio Catholica: Papa II. John Paul ve Sonrası Roma Katolik Kilisesi'nde İman-Akıl İlişkisi". <i>Oksident</i> 3/1 (2021): 57-82.
İntihal Plagiarism	Bu makale, <i>Turnitin</i> yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. <i>This article has been scanned by Turnitin and no plagiarism detected.</i>
Doi	https://doi.org/10.51490/oksident.831922

Öz

Papa II. John Paul tarafından 1998 yılında yayımlanan *Fides et Ratio*, tarihsel süreçte Katolik Kilise geleneğinin iman-akıl ilişkisine yönelik bakış açısını özetlemesi dolayısıyla Kilise geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ondan sonra akıl-iman ilişkisinin bu şekilde kapsamlı olarak ele alınmaması da genelgeyi ayrıcalıklı kılan bir başka husustur.

Bu çalışmada *Fides et Ratio* adlı genelge bağlamında Katolik Kilisesi'nin iman-akıl ilişkisine yönelik görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda *Fides et Ratio* temel alınarak Papa II. John Paul ve onun halefleri olan Papa XVI. Benedict ve Papa Francis'in de konuya ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Konuya ilişkin Papa II. John Paul, genelgesinde genel olarak akıl ve imanın ulaştığı hakikatlerin birbirleriyle çelişmeyeceğini ve bu iki bilgi kaynağının birbirini desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadır. II. John Paul'un felsefe ve teoloji arasında -her ikisinin de birbirine muhtaç olma durumunun göz önünde bulundurulması- doğru bir ilişki tesis edilmesi çağrısının sonraki papalar tarafından da devam ettirildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Papa II. John Paul, akıl, iman, Papa XVI. Benedict, Papa Francis.

Abstract

Fides et Ratio, published by Pope John Paul II in 1998, has an important place in the Church tradition because it summarizes the perspective of the Catholic Church tradition regarding the relationship of faith-reason in the historical process. In addition, another aspect that makes the circular privileged is that the reason-belief relationship was not dealt with in such a comprehensive way later.

In the context of the constitution named *Fides et Ratio*, this article tries to reveal the Catholic Church's views on the relationship between faith and reason. For this purpose, based on *Fides et Ratio*, it discusses the views of Pope John Paul II and his successors Pope Benedict XVI and Pope Francis on the subject.

In his circular, Pope John Paul II emphasizes that the truths reached by reason and faith, in general, do not contradict each other and that these two sources of information should support each other. Given that they both depend on each other, John Paul's call to establish a correct relationship between philosophy and theology seems to continue by the later popes.

Keywords: Pope II. John Paul, reason, faith, Pope XVI. Benedict, Pope Francis.

Özet

Roma Katolik Kilisesi'nde iman-akıl ilişkisi üzerine akıl yürütmelerin patristik döneme kadar geri götürüldüğü görülmektedir. Bu dönemde Kilise babalarının Yunan düşüncesi ile karşılaşması bu ikili arasındaki ilişkiye yönelik tartışmaların da başlangıcını oluşturmuştur. Konuya ilişkin değerlendirmeleriyle ön plana çıkan Aziz Augustine'in imanı önceleyen tavrı, daha sonra kısmî değişikliklerle Aziz Anselmus tarafından devam ettirilmiştir. Orta Çağ'ın son dönemlerine gelindiğinde ise Aziz Thomas, görüşleriyle Kilise teolojisini etkileyen kişi olacaktır. Bu konuda Thomas Aquinas, bir yandan bu iki bilgi kaynağını kullandıkları yöntemler açısından birbirinden ayırırken diğer yandan ortak noktalar üzerinde düşünceleri dolayısıyla benzerliklerinin bulunduğunu da ifade etmiştir. Ona göre hakikate ulaşma yolculuğunda akıl, insanı inanç olarak kabul edilecek gerçekliğe yönlendirme noktasında ön koşul niteliğindedir. Buna ilave olarak akıl, insan zihninin idrak edemeyeceği dini içerikleri anlaşılır kılmaya özelliğine sahiptir. Thomas Aquinas'ın inanç ve akıl arasında uzlaşmayı amaçlayan bu tavrı, Papa II. John Paul'un de genelgesinde övgüyle bahsettiği bir durumdur. Papa'ya göre bilhassa Orta Çağ'ın son dönemlerinden itibaren etkili olan çeşitli felsefi akımlarda akıl ve iman karşı karşıya getirilmemesi son derece önemlidir.

İçinde bulunulan çağın, insanları şüpheciliğe götürerek onların hakikatten uzaklaşmasına sebep olduğunu belirten Papa II. John Paul, bu durumun bazı Katolik doktrinlerinde bozulma veya reddedilme riskine sebep olmasını *Fides et Ratio* adlı genelgenin yayımlanmasındaki en büyük etken olarak göstermektedir. II. John Paul

Summary

In the Roman Catholic Church, reasoning on the relationship between faith and reason seems to go back to the patristic period. During this period, the encounter between the Church fathers and Greek thought was the beginning of the discussions on the relationship between these two. The attitude of Saint Augustine, which came to the fore with his evaluations on the subject, was continued by Aziz Anselmus with partial changes. In the late Middle Ages, St. Thomas will be the person who influences Church theology with his views. In this regard, Thomas Aquinas, on the one hand, distinguishes these two sources of information in terms of the methods they use; on the other hand, he stated that they have similarities because they think of common points. He believes reason is a prerequisite in the journey to reach the truth for guiding people to a reality accepted as belief. In addition, reason has the ability to make religious contents that cannot be comprehended by human reason intelligible. In his constitutions, Pope John Paul II praised the attitude of Thomas Aquinas, who aimed at reconciliation between faith and reason. According to the Pope, it was crucial that reason and faith not be shown as contradictory in various philosophical currents, especially since the late Middle Ages. Stating that the current age leads people to skepticism and causes them to move away from the truth, Pope John Paul II points out that this situation causes the risk of corruption or rejection in some Catholic doctrines as the most significant factor in his constitution *Fides et Ratio*. John Paul II states that the constitutions *Aeterni Patris* and *Humani Generis*, published before him, were also written to draw attention to

kendisinden önce yayımlanan *Aeterni Patris ve Humani Generis* adlı genelgelerin de çeşitli akımların barındırdıkları risklere dikkat çekilmek için yazıldığını ifade etmektedir.

Yine bu kapsamda Papa II. John Paul, akıl-iman ilişkisine yönelik ciddi tartışmaların yaşandığı Vatikan Konsilleri'ne de değinmektedir. I. Vatikan Konsili'nde kabul edilen *Dei Filius* yasasıyla iki tür bilginin birbiri ne indirgenemeyeceği ve bunların birbirinden ayrılmaz oldukları kabul edilmiştir. Her ne kadar iman, aklın üstünde olsa da bu ikisinin arasında bir anlaşmazlık olmayacağı bildirilmiştir. Zira insana ilâhî sırları vahyederek onun imana ulaşmasını sağlayan ve akıl ışığıyla insanın yolunu aydınlatan aynı Tanrı'dır. Bu anlamda hakikatin başka bir hakikatle çelişmesinin mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

İman-akıl ilişkisi ve bununla bağlantılı olarak teoloji-felsefe birlikteliği II. Vatikan Konsili'nde de ele alınan meseleler arasındadır. Bu konsilde çıkarılan *Dei Verbum* yasasıyla İncil'in mesajının anlaşılması için çağdaş bilimin tüm araçlarının kullanılması ve onun mevcut kültürel durumlara uyarlanmış şekilde ilan edilmesi kabul edilmiştir. Yine bu konsilin bir başka metni olan *Gaudium et Spes*'te de hem mevcut problemlere izahlar getirmek hem de diğer kültürlerle ulaşma noktasında din adamları için felsefi formasyonun önemi vurgulanmıştır.

Bu anlamda genelge, hem kendisinden önceki Kilise geleneğinin konuya ilişkin bakışım özetlemekte hem de dönemin şartlarına göre akıl-iman ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dair öneriler barındırmaktadır. Genelgede vurgulanan ana tema, akıl ve imanın birbirini ortadan kaldırmayacağı ve bu ikisinin birbiriyle yakın ilişki içinde olması gerektiğidir. Bu ilişkinin nasıl

the risks posed by various trends.

Again in this context, Pope John Paul II also mentions the Vatican Councils, where fierce debates about the reason-faith relationship took place. With the *Dei Filius* law adopted by the Vatican Council I, it was accepted that two types of information cannot be reduced to each other and that they are inseparable. Although faith is above reason, it has been reported that there is no conflict between the two. For, it is the same God who enables man to reach faith by revealing divine secrets and who illuminates man's path with the light of reason. So, one may conclude that the truth cannot contradict another truth.

The relationship between faith-reason and the union of theology and philosophy are among the issues discussed in the Council of Vatican II. With the *Dei Verbum* law enacted in this council, all the tools of modern science are accepted to use for understanding the message of the Bible and declaring it in a way adapted to the current cultural situations. Again, *Gaudium et Spes*, another text of this council, emphasized the importance of philosophical formation for the clergy to explain the existing problems and reach other cultures.

In this sense, the constitution summarizes the view of the Church tradition before it. It includes a suggestion on how the relationship between reason and belief should be according to the conditions of the period. The constitution mainly emphasizes that reason and faith cannot eliminate each other and that the two should be close to each other. Regarding how this relationship should be, the Pope mentions the current needs and duties to be fulfilled in the last part of the constitution. Pointing to the situation of "mutual

olması gerektiğine dair ise Papa, genelgenin son bölümünde mevcut ihtiyaçlar ve yerine getirilmesi gereken görevlerden bahsetmektedir. Burada felsefe ve teolojinin “karşılıklı muhtaç olma” durumuna işaret eden Papa, pozitivism, pragmatizm ve rasyonalizm gibi düşünce akımlarına karşı mevcut felsefe ile Hıristiyan düşüncesinin geliştirdiği felsefe arasında yakın ilişki kurulmasını önermektedir. Ona göre metafizikten yoksun ve hakikat göreceliğini savunan bir felsefe anlayışı, vahyin daha derin bilgisine ulaşma yolunda işlevsiz kalmaktadır. Bu noktada Papa, felsefenin dinî hakikatlere ilişkin varsayımlar hakkında konuşmaktan ziyade insanlığın temel problemlerine eğilmesini ve İncil'in hakikat çağrısını kabul etmesi çağrısında bulunmaktadır.

Papa II. John Paul'un *Fides et Ratio* adlı genelgesinde felsefe ve teoloji arasında doğru ilişki kurulmasına ilişkin bu çağrısı, sonraki dönemde Papa XVI. Benedict ve Papa Francis tarafından da devam ettirilmiştir. Buna ilave olarak İncil'in mesajını duyurmada felsefenin aracı rolü ve içinde bulunulan dönemdeki düşünce akımlarının tehlikelerine karşı akıl-iman birlikteliğinin vurgulanması Papa XVI. Benedict ve Francis'in de üzerinde durduğu temel noktalar. Bu konuda Papa Benedict'in önerisi akıl ve imanın yeniden bir araya getirilerek akla daha geniş bir alan açılması yönündedir. Akıl ve imanın her koşulda birbiriyle etkileşim içinde olduğunu belirten Papa Francis ise bu konuda aklın inancı sağlama ve diğer kültürlerle iletişim kurabilmek için önemini kabul etmektedir. Ancak diğer yandan o, salt aklın ışığının geleceği aydınlatmada yeterli olamayacağını ve onun Tanrısal ışık olan vahiyle desteklenmesi gerektiğini de eklemektedir.

neediness" of philosophy and theology here, the Pope proposes establishing a close relationship between the current philosophy and the philosophy developed by Christian thought against thought movements such as positivism, pragmatism, and rationalism. In his opinion, an understanding of philosophy, devoid of metaphysics and advocating truth relativity, is ineffective in reaching more profound knowledge of revelation. At this point, the Pope calls upon philosophy to address the fundamental problems of humanity rather than talk about assumptions regarding religious truths and accept the Bible's call to truth.

This call of Pope John Paul II regarding the establishment of a correct relationship between philosophy and theology in *Fides et Ratio* was continued by Pope Benedict XVI and Pope Francis later. In addition, the mediating role of philosophy in announcing the message of the Bible and the emphasis on the unity of reason and faith against the dangers of the thought currents in the current period are the main points Pope Benedict XVI and Francis emphasized. Pope Benedict's suggestion in this regard is to bring reason and faith together to open a broader area to reason. Pope Francis, who stated that reason and faith interact with each other under all conditions, acknowledges the importance of reason in strengthening belief and establishing communication with other cultures. On the other hand, however, he adds that the light of mere reason cannot be sufficient to illuminate the future and that the divine light of revelation must support it.

Giriş

Roma Katolik Kilisesi geleneği içerisinde ilk olarak Papa XIV. Benedict (ö. 1758) ile başlatılan ve daha sonra seçilen Papalar tarafından da devam ettirilen genelge (encyclique) yayımlama geleneği, “çeşitli konularda dogmatik meselelere açıklık getirmek veya ahlâkî değerlere ilişkin hatırlatmalarda bulunma” amacı taşımaktadır.¹ Genelgelerde ele alınanlar içerisinde bilhassa Kilise’nin diğer teolojilerle ve felsefi düşüncelerle iletişimi açısından “iman-akıl ilişkisi” ve bu konu çerçevesinde ele alınan “inanmada aklın rolü”, “aklın sınırlılıkları”, “inancın önceliği” ile “felsefe ve teoloji arasındaki etkileşim” gibi hususlar önem arz eden konular içerisinde yer almaktadır.

Bu kapsamda Roma Katolik Kilisesi içerisinde vahye ilave olarak, aklın da hakikat arayışında aracı olabileceği düşüncesine ilişkin ilk genelge, Papa XIII. Leo (ö. 1903) tarafından hazırlanan *Aeterni Patris* (4 Ağustos 1879)’tir. Akıl ve imanın birbiri ile karşılıklı münasebetlerini ele alan bu genelgede inanç için en uyumlu felsefenin Thomas Aquinas (ö. 1274)’ın felsefesi olduğu vurgulanmaktadır.²

Ondan yaklaşık bir asır sonra ise Papa II. John Paul (ö. 2005), akıl ve iman ilişkisini daha detaylı bir biçimde ele alan *Fides et Ratio* (14 Eylül 1998) adlı genelgesini yayımlamıştır. Konuyu ele alışı ve içeriği açısından bu genelge, Antik Yunan’dan modern felsefi düşünceye kadar ortaya çıkan çeşitli akımlara karşı Kilise’nin cevaplarını zikrederek bir anlamda onlarla hesaplaşma niteliği taşımaktadır. Buna ilave olarak genelge, Orta Çağ’ın son dönemlerinde etkili olan “akıl-vahiy tartışmaları”, “aklın üstünlüğü” ve “aklın dini meselelerdeki rolüne” ilişkin tartışmalara Kilise’nin bir son nokta koyma çabası olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda *Fides et Ratio* adlı genelge, sözü edilen konularda Katolik Kilisesi’nin o döneme kadarki düşüncesini ve bundan sonra izleyeceği yolu ortaya koyması sebebiyle Kilise tarihinde önemli bir yere sahiptir.³

Akıl-iman ilişkisine yönelik Kilise geleneğinin o döneme kadarki bakış açısını yansıttığının yanı sıra kendinden sonra bu konuda yayımlanacak olan Kilise dokümanlarını da etkileyen *Fides et Ratio*’yu konu alan bu çalışmada Papa II. John Paul’un akıl-iman ilişkisini nasıl ele

¹ Papa II. Jean Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, çev. İsmail Taşpınar (İstanbul: İyiadam Yayıncılık, 2001), 8-9. (Çalışmada *Fides et Ratio* adlı genelgenin İsmail Taşpınar tarafından Türkçeye yapılan çevirisi esas alınmıştır.)

² Genelgenin tam metni için bkz. Vatikan, “*Aeterni Patris*”, erişim: 08.11. 2020, http://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_04081879_aeterni-patris.html.

³ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 9-13.

aldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kapsamda genelgeye güncel bir bakış kazandırmak maksadıyla Roma Katolik Kilisesi'nin son dönem papaları olan XVI. Benedict ve Francis'in de ilgili konulardaki görüşlerine yer verilmiştir. Bölüm başlıkları, genelge içeriğinden hareketle oluşturulmuş olup gerekli görülen yerlerde açıklama amacıyla eklemeler yapılmıştır.

1) Kendini Bil! İnsanın Anlam Arayışı ve Kilise

Papa II. John Paul, genelgesine ilk olarak Antik Yunan düşünürlerinden Sokrates (ö. M.Ö. 399)'e atfedilen ve Delfi Tapınağı'nın üzerinde yazılı olan "Kendini Bil" aforizmasıyla başlamaktadır. Hem Doğu hem de Batı düşüncesinin insanın varoluşuna ilişkin temel sorular sorduğuna dikkat çeken Papa, dini gelenekler ve onların Kutsal metinlerinin de "insanın ne olduğu", "nereden gelip nereye gittiği" şeklindeki sorulara cevap vermeye çalıştığını söylemektedir.⁴ Papa'ya göre Kilise de insanın bu anlam arayışına ilgisiz kalmamış, insanlığın hayatına dair nihai hakikati teşkil eden İsa Mesih'in misyonunu ve onun "Yol, Hakikat ve Hayat"⁵ oluşunu insanlığa bildirmekle kendisini görevli kılmıştır.⁶

Hayatın anlamına dair sorular sorması dolayısıyla felsefenin hakikatin bilgisine ulaşma yolunda yardımcı kaynak olabileceğini ifade eden II. John Paul, varlığın ilk ve evrensel ilkelerinden mantıkî ve ahlakî bakımdan tutarlı sonuçlar çıkaran aklın "dürüst bir akıl" (*recta ratio*) olduğunu ve Kilise'nin bu aklın gayretini takdir ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Kilise, felsefenin insan varlığına ilişkin temel hakikatleri tanıma imkanı verdiğini de kabul etmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla felsefe, imanın derinlemesine kavranılması ve İncil'in hakikatinin topluluklara anlatılması noktasında önemli bir yardımcı olarak değerlendirilebilir.⁷

II. John Paul'un bu yaklaşımını kendisinden sonraki Papaların da devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Nitekim onunla aynı çizgide olmak üzere Papa XVI. Benedict (Joseph Ratzinger)'in Regensburg Üniveristesinde bilim temsilcileri ile gerçekleştirdiği buluşmada, felsefenin diğer din mensuplarıyla diyalog kurulmasındaki önemine işaret ettiği görülmektedir. Bu konuşmada Benedict, diğer dinlere nazaran Hıristiyan inancının felsefeyle daha fazla karşılaştığını

⁴ W. J. Collinge, "Fides et Ratio", *New Catholic Encyclopedia*, ed. Berard L. Marthaler (New York: Thomson Gale Publisher, 2003), V/714.

⁵ Yuhanna 14: 6.

⁶ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 19-20.

⁷ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 21-23.

vurgulamaktadır. Ayrıca Benedict, felsefi aklın İslam veya modern rasyonalizme kıyasla Hıristiyan inancı ile daha çok ortak yönleri olabileceğini de eklemektedir.⁸ Zira Papa XVI. Benedict'e göre Hıristiyanlık, akıl ve inanç ile Atina ve Kudüs arasındaki senteze dayanmakta olup Hıristiyanlığı bir dünya dinine dönüştüren şey, akıl, inanç ve yaşam arasındaki bu sentezdir.⁹

İnanç ve aklın birlikteliği hususu XVI. Benedict sonrası Papa seçilen Francis'in de yayınladığı ilk genelge olan *Lumen Fidei*'de ele alınan konular arasındadır. Burada *Fides et Ratio*'ya da değinen Papa Francis, II. John Paul'un bu genelgede inanç ve aklın birbirini nasıl güçlendirdiğini ortaya koyduğunu ifade etmektedir. İncil'in mesajının Antik Yunan felsefi kültürüyle karşılaşmasını, "toplumların Hıristiyanlaştırılmasında belirleyici bir adım" olarak değerlendiren Papa Francis'e göre felsefe, sadece inananların inancını teyit etmeye değil, inanmayanlarla iletişim kurmaya da hizmet etmektedir.¹⁰

Papa II. John Paul'un genelgesinde izleri görülen ve daha sonra Papa Benedict ve Francis'in de akıl-iman ilişkisi bağlamında diğer kültürlerle ilişki meselesine değinmesi, Roma Katolik Kilisesi'nin aklın pozitif rolünü ön plana çıkararak iman-akıl diyalektiğini enkültürasyon ve misyonerlik ruhuna büründürme çabası olarak değerlendirilebilir.¹¹

2) Akletmek İçin İnanıyorum (*Credo ut Intellegam*): Aziz Augustine ve Aziz Anselmus Merkezli Bakış

Genelgenin bu bölümünde ilk olarak Eski Ahit'ten sunduğu pasajlarla akıl bilgisi ile iman bilgisi arasında ayrılmaz bir birlikteliğin mevcut olduğunu bildiren II. John Paul, insanın aklın ışığında kendi yolunu bulabileceğini ancak bunun iman ile desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle aklın ulaştığı gerçekler doğru olabilir

⁸ Papa XVI. Benedict'in 2006 yılında Regensburg Üniversitesi'ne gerçekleştirdiği yolculuk ve burada bilim temsilcileriyle buluşmasındaki konuşmasına ilişkin bkz. (Vatican, "Meeting With The Representatives of Science Lecture of The Holy Father", erişim: 20.11.2020, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html).

⁹ Joseph Ratzinger, *Truth and Tolerance*, çev. Henry Taylor (San Francisco: Ignatius Press, 2003), 176.

¹⁰ Papa Francis'in göreve seçilmesinden dört ay sonra 2013 yılında yayınladığı *Lumen Fidei* adlı genelgesi için bkz. (Vatican, "Lumen Fidei", erişim: 23.11.2020, http://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_encyclica-lumen-fidei.html).

¹¹ Mustafa Alıcı, "Post- Religio et Ratio: Postmodern Din Bilimlerinde Akıl-Din İlişkisi", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 20/8 (2020): 29.

ancak onun tam bir anlam kazanması için iman perspektifine yerleştirilmesi gerekmektedir. II. John Paul, bu noktada aklı ile her şeyi Tanrı vahyinde arayan İsrailoğullarının bazı hususları gözden kaçırdığını ve başarısız olduğunu da eklemektedir. Buna göre hakikat arayışında insan, bunun süreklilik arz eden bir yol olduğunu bilmeli, bilgiye sadece kendi çabasıyla ulaştığını düşünüp kibre kapılmamalı ve Tanrı korkusunu elden bırakmamalıdır. Aksi takdirde kendi aklının yeterli olduğunu düşünen ve Tanrı bilgisini dikkate almayan insanın durumu için ilk insan çiftini örnek veren Papa, başta Tanrı'yı bulabilecek aklî yetiye sahip olarak yaratılan insanın bu günahla birlikte bu yetisini kaybettiğini dile getirmektedir.¹² Papa'ya göre insan aklını düştüğü bu tutsak durumdan kurtaran ise Mesih'in gelişidir.¹³

Bu noktadan itibaren Yeni Ahit'te yer alan pasajlar ışığında akıl-iman ilişkisini ortaya koymaya çalışan Papa, insan düşüncesi ile Tanrı'nın bilgeliği arasında kafa karıştıran bir mesele olarak Mesih'in çarmıha gerilmesi meselesini ele almaktadır. Buna göre insan zihni, Tanrı'nın kurtuluş planında önemli bir yere sahip olan İsa Mesih'in çarmıha gerilmesini salt aklî yetileriyle kavrayamaz. Bu düzende ölümün aslında nasıl "hayat ve sevgi kaynağı" olduğunu insan aklı idrak edemeyecektir. Zira buradaki hikmet, insanın düşünce çerçevesinin onu ihata edemeyeceği kadar büyük bir derinliğe sahiptir. Bu bağlamda insana düşen, aklının ve bilgeliğinin sınırlarını görerek Tanrı'nın bilgeliğine boyun eğmektir.¹⁴

Papa II. John Paul'un aklın idrak edemeyeceği hususlar için insanın zayıflığını bilerek imana yönelmesi gerektiğini belirtmesi, bölümün başlığında da yer verdiği ve Orta Çağ felsefî düşüncesinde hakim olan "Akletmek için inanıyorum" ifadesine göndermede bulunmaktadır. İnanmak için akletmenin ön koşul olduğunu varsayan bu önerme, Aziz Augustine (ö. M.S. 430) ve daha sonra onun görüşlerini büyük oranda devam ettirecek olan Aziz Anselmus (ö. 1109)'un iman-akıl ilişkisine dair görüşlerini özetleyen bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada söz konusu ifadeye açıklık getirmek maksadıyla ilk olarak Augustine'nin iman ile akıl arasındaki ilişkisi hakkındaki görüşlerine bir parantez açmak gerekirse, bu konuda onun aklın anlamadaki rolünü kabul etmekle birlikte inanmayı öncelediği görülmektedir. "Anlamak için inanıyorum ve daha iyi inanmak için

¹² Romalılara Mektup 1: 21-22.

¹³ I. Korintlilere Mektup 15: 22, 45; Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 45-52.

¹⁴ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 51-53.

aklediyorum”¹⁵ şeklinde formüle edilen bu düşünceye göre iman, bilmenin ön koşulu durumundadır. İmanın öncelendiği bu ilişkiye göre inananlar sonunda akıl aracılığıyla gerçek Tanrı’yı bulacaktır. Ancak imanla düzeltilmeyen ve yönlendirilmeyen aklın Tanrı’nın vizyonunu elde etmesi mümkün değildir.¹⁶ Bu hususta kendisinin hakikate ulaşma yolculuğunu örnek veren Augustine, inançtan yardım almayan aklın, insanı Maniheizm’in kaosu ve şüphecilik umutsuzluğuna götürmeye yatkın olduğunu ifade etmektedir.¹⁷ Ona göre insan, hakikati sadece duru bir akılla kavrayacak yetiye sahip değildir. Bunun için Tanrı’nın kendisini bulmak ve ona inanmak için gönderdiği Kutsal yazılara başvurmak gerekmektedir.¹⁸

Augustine’nin hakikate ulaşma yolculuğu, Papa Francis’in *Lumen Fidei* adlı genelgesinde de önemli bir örnek olarak sunulmaktadır. Francis’e göre Augustine’nin arayışı, hakikat ve anlaşılabilirlik arzusundaki aklın inanç katmanına dahil olması ve böylece yeni bir anlayış kazanma sürecini ortaya koymaktadır. Augustine’nin bu kavrayışı onu, iyi ve kötünün sürekli bir çatışma içinde olduğu Maniheizm inancından kurtarmıştır.¹⁹

Augustine’e göre akıl-iman ilişkisinde iman öncelenmesi, birtakım sınırlılıklara sahip insan aklının iman ışığında ilerleyerek zengin bir anlayışa ulaşması için önemlidir. Bununla birlikte iman, aklın düşebileceği muhtemel yanlışlara karşı onu koruyup yol gösterici olmaktadır.²⁰ Aksi takdirde iman olmadan akıl yoluyla Tanrı’yı bulmak, insanın uzun yıllarına mâl olabileceği gibi, bu araştırma sonucunda aklın ulaşacağı nihai noktanın hakikat olmama ihtimali de bulunmaktadır.²¹ Zira akıl, değişken bir yapıya sahiptir; bazen gerçek için çabalayıp hakikate ulaşabilirken bazen de bu neticeyi elde edememektedir. Dolayısıyla onun dindarca düşünmesini ve kendisi hakkında düzeltme yapmasını olanaklı kılan şey İlahi ışıktır.²²

¹⁵ II. John Paul, *Catechism of the Catholic Church* (Washington: United States Catholic Conference, 1994), 158.

¹⁶ Robert E. Cushman, “Faith and Reason in the Thought of St. Augustine”, *Church History* 19/4 (1950): 273.

¹⁷ John Rist, “Faith and Reason”, *The Cambridge Companion to Augustine*, ed. Eleonore Stump, Norman Kretzmann (Londra: Cambridge University Press, 2006), 30

¹⁸ Augustine, *İtiraflar*, çev. Çiğdem Dürüşken (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010), 311, 399.

¹⁹ Vatikan, “Lumen Fidei”.

²⁰ Ahmet Cevizci, *Ortaçağ Felsefesi* (İstanbul: Say Yayınları, 2017), 76-77.

²¹ Paul Helm, *Faith and Reason* (New York: Oxford University Press, 1999), 66

²² Augustine, *İnançın Özgür İstenci Üzerine*, çev. Metin Topuz (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 63.

Diğer yandan bu konuda akli tamamen devre dışı bırakmayan Augustine'e göre aklın ışığının dışlandığı bir inanca sahip olmak da yanlıştır. Zira Kutsal metinler muhataplarını üçlü birlik (teslis) hakkında düşünmeye sevk etmektedir.²³ Bunun yanında tecrübe boyutu açısından bakıldığında da inanmayan insanın dinî deneyim yaşaması mümkün olmadığı gibi, bu deneyimi yaşamayan birinin anlaması ve bilmesi de imkân dahilinde değildir. Dolayısıyla inanılan şeyi anlamak için akıl, aklın anladığı şeye inanmak için de inanç gereklidir. Bu bağlamda Aziz Evodius (ö. M.S. 66) ile diyalogunda onun "İnanıldığımızı bilmek ve anlamak isteriz" sözünü doğrulayan Augustine, salt inancın yeterli olmayacağını, inancı temellendirmek ve inanılan şeyi kavramak için anlamamanın önemine işaret etmektedir. Ancak bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Augustine'nin aklın önemine ilişkin bu değerlendirmeleri onun düşüncesinde imanın öncelenmesini değiştirmemektedir. Ona göre aksi takdirde Kutsal metindeki "İnanmazsanız anlayamazsınız"²⁴ pasajının bir anlamı olmayacaktır.²⁵

Aziz Augustine'nin görüşlerini devam ettiren ve bu sebeple "İkinci Augustine" diye anılan Aziz Anselmus'un akıl-iman ilişkisine dair görüşü, akıl karşısında imana öncelik vermesi açısından Augustine ile benzerlik taşımaktadır. Anselmus'a göre inanç, doğal akıl yoluyla bilinebilecek bazı gerçekleri insana vermektedir. Ancak bazı İlahi hakikatler hususunda - sözgelişi insanın yaratılma amacı gibi- yardım almayan akıl, tek başına hakikate ulaşamaz. Buna ilave olarak inanç olmasaydı insan, salt akıl yoluyla Tanrı'nın kurtuluş planını bilemeyecektir. Dolayısıyla insanın yaşamın nihai anlamını, amacını bilmesi ve anlaması için iman etmesi birincil ve belirleyici öneme sahiptir. Bu bağlamda "Anlamak için inanıyorum" şeklindeki inancı önceleyen ünlü ilkenin savunuculuğu yapan Anselmus, en yüce hakikati anlamak isteyen kişinin öncelikle işe iman etmekle başlaması gerektiğini savunmaktadır.²⁶ "Senin hakikatine gerçekten inanıyorum. Çünkü eğer inanmasaydım anlayamayacaktım." diyen Anselmus, bu sözle bir anlamda hakikat arayışında gözetilmesi gereken sıraya işaret etmektedir.²⁷

Bu noktada inancı önceleyen Augustine ile onun takipçisi Anselmus arasındaki ince çizgiyi ayırt etmek gerekirse Anselmus'un "Akletmek için inanıyorum" önerisi "inançla başlayıp anlamaya devam etmeyi" ifade

²³ Rist, "Faith and Reason", 38.

²⁴ Yeşaya 7: 9.

²⁵ Augustine, *İnancın Özgür İstenci Üzerine*, 52.

²⁶ David Pignato, "The Primacy of Faith and the Priority of Reason: A Justification for Public Recognition of Revealed Truth", *The Saint Anselm Journal* 12/2 (2017): 52-53.

²⁷ Cevizci, *Ortaçağ Felsefesi*, 448-449.

ederken Augustine düşüncesinde bu durum, “anlayışa devam etmek için inançla başlama” anlamına gelmektedir.²⁸ Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak Augustine’e göre insan, anlamak için inanmalıdır ancak inanacağı şeyi seçmeden önce de düşünmelidir. Böylelikle o, inanma eylemine yol açan ve onu haklı çıkaran aklın başlangıçtaki rolüne de değinmektedir.²⁹

Buna karşılık “İnanç, anlamak ister” diyen Anselmus ise akli, inanç yoluyla bildiği doğaüstü vahyin daha geniş bilgisine ulaşmak için kullanmaktadır. Ona göre inanılan Tanrı’yı daha iyi tanıma ve onun indirdiklerini bilme konusunda daha nüfuz edici bilgiye sahip olmak, daha büyük bir imanı ve sevgiyi ortaya çıkaracaktır.³⁰ Söz konusu metodunu Tanrı’nın varlığının rasyonel kanıtlarını sunma konusunda da kullanan Anselmus’un bu çabası, “inandığını anlamlandırma” veya “imanın anlaşılması” olarak tanımlanmaktadır.³¹

Orta Çağ Kilisesi’nin akıl-iman ilişkisine yönelik bakış açısından bahsedildiği bu bölümde Papa II. John Paul’un da görüşlerine yer verdiği Aziz Augustine ve Aziz Anselmus, fideizmi reddeden ve inancın akledilebilirliğini kabul eden Katolik geleneğinin önde gelen temsilcileri olarak görülmektedir. Onlar tarafından devam ettirilen bu gelenek - genelgenin ilerleyen bölümünde de yer verileceği üzere- resmi hakim ifadesini I. Vatikan Konsili metninde bulacaktır.

3) İnanmak İçin Aklediyorum (*Intellego ut Credam*): Aziz Thomas Merkezli Bakış

Bir önceki bölümde hakikat arayışında aklın tek başına yeterli olamayacağını, bunun iman temeline yerleştirilmesi gerektiğini anlatan II. John Paul, bu bölümde genelgenin asıl konusu olarak nitelendirilen “aklın hakikati bilmedeki yeri” meselesini ele almaktadır. Bu bağlamda Papa, Kilise tarihi açısından iman-akıl ilişkisine yönelik tartışmalar ve bu konudaki görüşlere yer vermektedir. Ona göre bu konudaki tartışmalar, Kilise babalarının felsefe ile karşılaşması sonucu başlamıştır. İlk dönem Kilise cemaati için İsa Mesih’in mesajını yaymak öncelikli misyon olduğu için felsefî ekollerle iletişim kurmak daha ziyade bu görevin ihmalî olarak

²⁸ Cushman, “Faith and Reason in the Thought of St. Augustine”, 284.

²⁹ Pignato, “The Primacy of Faith and the Priority of Reason: A Justification for Public Recognition of Revealed Truth”, 55-56.

³⁰ Paul, *Catechism of the Catholic Church*, 158.

³¹ Sylvester Idemudia Oda & John Olubunmi Thomas, “Resolving the Tension Between Faith and Reason: A Discourse in Philosophy of Science”, *Plasu Journal of General Studies* (2018): 83.

değerlendirilmiştir. Patristik döneme gelindiğinde ise Kilise babalarının Antik Yunan filozoflarıyla verimli bir diyalog içinde olduğu görülmektedir. Bu hususa değinen II. John Paul de Kilise babalarının, Antik Yunan filozoflarının düşüncelerinde tohum halinde ve gizli olarak var olan şeyin mükemmel bir şekilde ortaya çıkmasını sağladığını ifade etmektedir.³²

Bu kapsamda Papa, felsefi düşünceyle ilk yüz yüze gelenler arasında “Hıristiyanlık'ta kesin ve faydalanabilir yegane felsefeyi buldum” diyen Aziz Justin (ö. M.S. 165) ve İncil'i “hakiki felsefe” olarak adlandıran İskenderiyeli Klement (ö. M.S. 215)'ten bahsetmektedir. Ancak bu noktada II. John Paul, felsefeyi kullanan Hıristiyan düşüncesinin kendi içeriğini burada bulduğu referanslarla aynileştirmedeğini, hatta karşıt bir etkiyle Eflatuncu düşüncenin Hıristiyanlaştırıldığına da dikkat çekmektedir. Bu faaliyette Papa, özellikle Aziz Augustine'nin etkisine değinerek onun felsefi ve teolojik düşüncenin ilk büyük sentezini gerçekleştirdiğini aktarmaktadır. Ayrıca Papa, skolastik teolojide felsefe ile eğitilmiş aklın rolünün Anselmusçu yorumların etkisiyle daha bir önem kazandığını da eklemektedir.³³

Bu bölümde Papa, akıl-iman ilişkisine yönelik ortaya koyduğu görüşleriyle Kilise teolojisinde önemli bir yere sahip olan Aziz Thomas'a da ayrı bir parantez açmaktadır. Bu konuda Thomas, akıl ve imanın ışığının aynı kaynağa sahip olması dolayısıyla bunların birbiriyle çelişmeyeceklerini açıklıyordu.³⁴ Bu diyalektikte vahiy, akli destekler ve mükemmelleştirirken akıl da vahyi anlamlandırmakta ve böylece birbirlerini tamamlamaktadır.³⁵ Şayet felsefi alanda imana aykırı bir şey bulunursa bu, doğru akıl yürütmeyle yapılan bir felsefeden ziyade eksik bir akıl yürütme ile felsefenin kötüye kullanılması anlamına gelmektedir.³⁶

Aquinas'a göre İlahi hakikatleri bilme konusunda aklın ulaşabildiği hakikatlerin yanında ulaşamadığı hakikatler de bulunmaktadır.³⁷ Nitekim duyularla algılanan dünyada bile aklın her konuda genel geçer prensibe ulaşması mümkün değildir. Bu konuda onun üzerinde durduğu esas nokta, aklın yetersiz oluşundan ziyade tutku veya alışkanlıklara sahip insan doğasıdır. İnsanı aşağı çeken bu durum, onun daha yüksek

³² Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 72-77.

³³ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 74-78.

³⁴ Thomas Aquinas, *Summa Contra Gentiles I*, çev. Anton G. Pegis (New York: Image Books, 1955), 24-25.

³⁵ Cevizci, *Ortaçağ Felsefesi*, 496.

³⁶ Aquinas, *Summa Contra Gentiles I*, 25.

³⁷ Helm, *Faith and Reason*, 108-110.

şeyleri bilme yeteneğine sahip olmasını engellemektedir.³⁸ Ona göre aklın ulaşamadığı noktalarda ise iman devreye girmektedir. Böylece aklın kavrayamadığı dinî öğretilerin keyfiyeti, tanrısal bilginin ışığında açıklığa kavuşmaktadır.³⁹ Bu anlamda dogmatik teoloji ile rasyonel felsefi teoloji arasında bir ayırım yapan Thomas Aquinas, inanma ile bilmeyi iki ayrı bilgi kaynağı olarak değerlendirmektedir.⁴⁰

Ona göre bu iki bilgi kaynağı, kullandıkları yöntemler açısından birbirlerinden ayrı olmakla birlikte ortak konular üzerine düşünme ve hareket etme bakımından benzerlik taşımaktadır. Ancak felsefenin hakkında açıklama getiremediği hakikatler dolayısıyla Aquinas, teolojinin felsefeden daha kapsamlı ve insanlık için gerekli bütün bilgileri içerisinde barındıran bir bilim olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

Ona göre hakikate ulaşma yolunda akli kullanmak yani bilmek, insanın nihai hakikati benimseyip inanması için ön koşulu sağlama görevine sahip olmaktadır. Bundan sonra ise onun yolunu aydınlatacak olan vahiydir. Buna göre bilmek, “inanç tapınağının giriş kısmı” iken vahiy, “tapınağın içini aydınlatan ışıktır.” Dolayısıyla hakikatin yetkin bilgisine ulaşmada tanrısal ışık zorunludur.⁴² İmanın akıl temeli üzerine inşa edildiğine işaret eden Thomas’ın bu görüşleri Papa II. John Paul’un de genelgede yer verdiği üzere Orta Çağ’da hakim önerme olan “Akletmek için inanıyorum.” önermesine karşılık “İnanmak için aklediyorum.” önermesini ortaya çıkarmıştır.⁴³

İnanma faaliyetinde bu şekilde aklın rolüne değinen Aquinas, aklın kişiyi inanç olarak kabul edilen gerçekliğe yönlendirme ve akli olarak delillendirilemeyen dinî içeriklerin de anlaşılabilir olduğunu gösterme noktasında çift yönlü bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Buna ilave olarak o, felsefenin iman esaslarını ispatlamak, imanın içeriğine ışık tutmak ve imana aykırı iddiaları reddetmek için kullanılabileceğini de eklemektedir.⁴⁵ Özellikle bu hususta diğer din mensuplarına Hıristiyanlığı kabul ettirmek ve -Papa II. John Paul’un da ilerde bahsedeceği gibi- diğer dinlerle karşılıklı diyalog ve misyonerlik faaliyetlerinde bulunma noktasında felsefeden önemli ölçüde

³⁸ Benjamin M. Block, “The Balance of Faith and Reason: The Role of Confirmation in the Thought of St. Thomas Aquinas”, *Studia Gilsoniana* 4/3 (2015): 223-224.

³⁹ Süleyman Dönmez, *St. Thomas’ta Felsefe-Teoloji İlişkisi* (Ankara: Karahan Kitabevi, 2004), 44-45.

⁴⁰ Aquinas, *Summa Contra Gentiles I*, 69-71.

⁴¹ Dönmez, *St. Thomas’ta Felsefe-Teoloji İlişkisi*, 75-76.

⁴² Dönmez, *St. Thomas’ta Felsefe-Teoloji İlişkisi*, 43.

⁴³ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014), 151.

⁴⁴ Dönmez, *St. Thomas’ta Felsefe-Teoloji İlişkisi*, 43.

⁴⁵ Aquinas, *Summa Contra Gentiles I*, 25.

yararlanılmaktadır.⁴⁶ Ancak burada her şeyi felsefe ile temellendirip onda izaha kavuşmayan esasların reddedilmesi gibi bir yanı sıra da düşülmemesi gerektiğini belirten Thomas, “felsefenin iman sınırları içine dahil edilmesini” önermektedir. Teoloji alanında felsefî öğretilerin yetersiz kalması durumunda ise Thomas’a göre vahyin otoritesine bağlı kalmak gerekmektedir.⁴⁷ Zira vahiy, yalnızca aklın ötesine geçmekle kalmaz, aynı zamanda onun daha iyi anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır.⁴⁸

Thomas Aquinas’ın akıl ve iman ilişkisi meselesine sunduğu bu çözüm dolayısıyla ondan övgüyle bahseden II. John Paul, onun özellikle sorunları çözerken “dünyanın seküler karakteri ile İncil’in dinî karakterini uzlaştırma gayretine” dikkat çekmektedir. Bu şekilde o, inancın karşısına aklı, teolojinin karşısına da felsefeyi çıkarmamaya özen göstermiştir.⁴⁹

Papa’ya göre Thomas Aquinas’ın akıl ile iman arasında var olan uyumu ön plana çıkarma gayreti son derece önemlidir. Zira Orta Çağ’ın sonlarından itibaren ortaya çıkan çeşitli felsefî akımlar, akıl ile imanın birbirinden uzaklaşmasında önemli etkiye sahip olmuştur. Bu ilişkide aklın yokluğu imanı güçsüz kılp onun batıl bir inanca veya mitlere indirgenmesine sebep olurken diğer yandan inancın olmadığı bir ortamda akıl, nihai amacını gözden kaçırarak başka yollara sapabilmektedir.⁵⁰ Bu noktada Kutsal Kitap’ta yer alan “İnsan akılı kendi yolunu planlar ancak adımlarını Rab yönlendirir.”⁵¹ şeklindeki pasajı zikreden Papa, inancın ışığı olmadan insan bilgisinin bilgelik için gerekli kapsamlılığı veya içgörü derinliğini elde edemeyeceğini ve bu hususta inancın içsel gözü keskinleştirici bir rol oynadığını belirtmektedir.⁵²

Benzer şekilde Papa XVI. Benedict de konuşmasında Orta Çağ’ın sonlarında Yunan ruhu ile Hıristiyan ruhu arasındaki uyumu bozacak felsefî ve teolojik eğilimlerin ortaya çıktığını belirtmektedir.⁵³ Çeşitli

⁴⁶ Muhammet Tarakçı, *St. Thomas Aquinas* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 243-244.

⁴⁷ Muammer İskenderoğlu, “Thomas Aquinas’ta İman, Teoloji ve Akıl İlişkisi”, *Divan İlmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2004): 223-226.

⁴⁸ Robert Royal, “Faith and Reason: A Response to Pope John II’s Encyclical *Fides et Ratio*”, *Sacred Heart University Review* 18/1 (Mart 2010): 69.

⁴⁹ Dönmez, *St. Thomas’ta Felsefe-Teoloji İlişkisi*, 75.

⁵⁰ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 81-86.

⁵¹ Süleyman’ın Özdeyişleri, 16: 9.

⁵² Alfred J. Freddoso, “*Fides et Ratio: A Radical Vision of Intellectual Inquiry*”, *Faith, Scholarship and Culture in the 21st Century*, ed. Alice Ramos v.dğr. (Washington: Catholic University of America Press, 2002), 15

⁵³ Vittorio Possenti, “Faith and Reason: What Relationship?”, *Zeszyty Naukowe KUL* 59, (2016): 11.

felsefi akımlara ilave olarak Papa XVI. Benedict, teoloji alanında da “yalnızca Tanrı’nın iradesini düşünmeye yönlendiren” akımlardan bahsetmektedir. Bu konuda özellikle Duns Scotus (ö. 1308)’un Tanrı’nın iradesi ve insanın onu bilmesi hakkındaki görüşlerini⁵⁴ eleştiren XVI. Benedict, “aşkınlık” ve “ötekilik” sıfatları ön plana çıkarılarak yüceltilen ve ulaşılmaz kılınan Tanrı inancının aksine, Kilise’nin Tanrı’nın sonsuz yaratıcı ruhu ile yaratılan akıl arasında gerçek bir benzerlik olduğu inancına sahip olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Tanrı’yu bu şekilde insandan uzaklaştırmak, onu daha ilâhî hale getirmez; zira gerçek İlâhî Tanrı, kendisini “logos” olarak ortaya koyan ve sevgiyle davranmaya devam eden Tanrı’dır.⁵⁵

Bu şekilde Tanrı’nın ve onun fiillerinin insan aklının ötesinde olup onun akledilemez ve anlaşılabilir olduğu şeklindeki eğilimlere karşı çıkan Papa Benedict, “genişletilmiş bir akıl anlayışının” yeniden kazanılmasının hem akıl ile imanın uyumlu etkileşiminin yolunu açacağını hem de Tanrı’nın anlaşılabilirliğinin bilinmesini mümkün kılacağını savunmaktadır.⁵⁶

4) Kilise’nin Felsefeye İlgisi: Vatikan Konsilleri ve Kilise-Felsefe Uzlaşısı

XIX. ve XX. yüzyıllarda modernizm ile birlikte etkili olan rasyonalizm, liberalizm gibi düşünce akımları, Katolik Kilise geleneğinde bu akımlara karşı gerekli önlemleri almak ve öne sürdükleri argümanlara yanıt vermek amacıyla konsiller düzenleme ihtiyacını hissettirmiştir. Bu kapsamda düzenlenen ve Katolik Hıristiyan teolojisi açısından önem taşıyan Vatikan Konsilleri, Kilise içinde bazı teolojik kabullerin yeniden sorgulandığı konsiller olarak görülmektedir. Bilhassa II. Vatikan Konsili, tartışılan konular ve alınan kararlar sebebiyle Kilise’nin “yeni gelişmelere ayak uydurması” ve “genel anlamda kendisini güncellemesi” olarak değerlendirilmektedir.⁵⁷

⁵⁴ Duns Scotus’un “Tanrı’nın özgür iradesinin aynı derecede zıt etkiler üretebileceği ve akıl karşısında iradenin üstünlüğe sahip olduğuna” dair düşünceleri için ayrıca bkz. Fatih Özkan, “Duns Scotus’ta Tanrı ve Ahlâk Yasası”, *Beytülhikme Felsefe Dergisi* 9/1 (2019): 182-188.

⁵⁵ Vatikan, “Meeting With The Representatives of Science Lecture of The Holy Father”.

⁵⁶ Daniel P. Maher, “Pope Benedict XVI on Faith and Reason”, *Nova et Vetera* 7/3 (2009): 627, 652.

⁵⁷ İsmail Taşpınar, II. Vatikan Konsili ve Katolik İlahiyatına Etkisi”, *İslami İlimler Dergisi* 11/2 (2016): 143-147.

Bu konsillerde ele alınan çeşitli meselelere ilave olarak akıl-iman ilişkisine yönelik kabul edilen yasalar, Kilise'nin aklın rolü ve felsefeye ilgisini ortaya koyması dolayısıyla Papa II. John Paul'un genelgesinde yer verdiği hususlar arasındadır. Bu bağlamda ilk olarak I. Vatikan Konsili (1869-1870)'ni ele alan Papa, bu konsilde kabul edilen *Dei Filius*⁵⁸ yasası ile akıl yoluyla elde edilen hakikat ve vahyin hakikatinin birbirine karışmadığını ve bunların ayrı şeyler olduğunu aktarmaktadır. Yine akılcılık ve dinî köktencilik arasında bir orta yol bulmayı amaçlayan bu metin, imanın daha derin bilgisine ulaşmak için felsefî yaklaşımın gerekliliğinden bahsetmektedir.⁵⁹

Ayrıca bu konsilde “her ne kadar iman, aklın üstünde olsa da hiçbir zaman iman ile akıl arasında bir tutarsızlık olamayacağı” kabul edilmiştir. Zira insana sırları vahyederek onu imana ulaştıran ve insan ruhuna aklın ışığını indiren aynı Tanrı'dır. İki bilgi kaynağı arasında çatışmanın aksine bunların birbirini desteklediği ve birbirinden ayrılmaz oldukları ifade edilmiştir.⁶⁰

Kilise'nin felsefeye ilgisi sadece I. Konsil'le sınırlı kalmamış, akıl-iman ilişkisine yönelik temel konular, II. Vatikan Konsili'nde de ele alınmıştır. II. Vatikan Konsili'nde de aynı doğrultuda “ahlâkî kurallar gözetilerek yapılan bir araştırma sonucu elde edilen bilginin hiçbir zaman imanla çatışmayacağı ve akıl ve vahyin köklerinin aynı Tanrı olduğu”⁶¹ kabul edilmiştir.⁶²

II. Vatikan Konsili (1962-1965)'nde kabul edilen *Dei Verbum* yasası ile imanın akledilmesi şeklindeki seküler bir süreç takip edildiğini dile getiren Papa, bu konsilin İncil'i çağdaş bilimin tüm araçlarıyla anlama ve onu mevcut kültürel durumlara uyarlanmış şekilde ilan etme ihtiyacını

⁵⁸ *Dei Filius* yasasında Kilise, hem ilkeleri hem de nesnelere açısından farklı olan iki katlı bilgi düzeni olduğunu kabul etmiştir. İlkeleri açısından birinde (akıl) doğal sebeple diğerinde (iman) İlahi mesajla bilme vardır. Nesnelere açısından ise doğal aklın elde edebileceğinin yanı sıra Tanrı'da gizlenmiş olan ve onun tarafından ifşa edilmedikçe asla bilinemeyecek şeyler bulunmaktadır. J. Neuner & J. Dupuis, *The Christian Faith in the Doctrinal Documents of the Catholic Church* (Sydney: Collins Publishing, 2001), 45; Yasanın tam metni için bkz. Vatikan, “*Dei Filius*”, erişim: 06.11.2020, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_la.html.

⁵⁹ Vatikan, “*Dei Filius*”.

⁶⁰ Neuner & Dupuis, *The Christian Faith in the Doctrinal Documents of the Catholic Church*, 46.

⁶¹ Yasa metni için bkz. Vatikan, “*Gaudium et Spes*”, erişim: 09.11.2020, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html.

⁶² Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 61-67.

da kabul ettiğini bildirmektedir.⁶³ Konsilin bu kararı, mevcut şartlara göre ortaya çıkabilecek sorunları çözmek için zamanın ruhuna uygun bir akıl yürütme ve çağın gerekleriyle Kilise'nin temel öğretilerini uzlaştırma gayreti olarak yorumlanabilir.⁶⁴

Buna ilave olarak bu konsilin felsefeye dair zengin bir bilgi sunduğunu dile getiren II. John Paul, genelge bağlamında hazırlanan *Gaudium et Spes* yasasında akli ile diğer varlıklardan ayrılarak üstün bir yere sahip olan “insanın değeri” ve “ateizm” meselesi gibi hususlara değinildiğinden bahsetmektedir. Bununla birlikte konsilin dikkat çektiği bir diğer konu, bilhassa din adamları için felsefe eğitiminin gerekliliğidir. İnsan, alem ve Tanrı hakkında sağlam ve tutarlı felsefi formasyona sahip olmak, karşılaşılacak gerçeklere kolayca cevap verebilmek için oldukça önemlidir. Konsilin bu yasasının günümüz şartları için ne denli gerekli olduğuna işaret eden Papa II. John Paul de bu nedenle felsefe öğreniminin teoloji eğitiminin müfredatından ve ruhban adaylarının eğitiminden çıkarılmayacağını ifade etmektedir.⁶⁵

5) İlahiyat ve Felsefe Arasındaki Karşılıklı Etkileşim

Genelgenin bu bölümünde ilahiyat ile felsefe disiplinleri arasındaki karşılıklı etkileşimi ele alan II. John Paul, ilahiyatın hem kendi gelişimi hem de yerine getirmesi gereken birtakım görevler açısından tarih boyunca felsefe ile iletişimini sürdürdüğünü dile getirmektedir. Zira felsefi düşünceye başvurmayı bizzat ilâhî kelâmın tabiatı gerekli kılmaktadır. Felsefenin yardımı olmadan bazı teolojik meselelerin aydınlatılması -söz gelişi Tanrı'ya dair kullanılacak dil, üçlemenin içindeki kişisel ilişkiler, hakiki Tanrı ve hakiki insan olarak Mesih'in kimliği gibi- pek mümkün görünmemektedir.⁶⁶

II. John Paul'e ilave olarak teolojinin felsefeyi gerekli kılma durumu, ünlü Katolik teolog Karl Rahner (ö. 1984) tarafından da dile getirilmiştir. Ona göre teolojiden tamamen bağımsız bir felsefe mümkün değildir. Teolojinin kendisi lütuf mesajının felsefi ve makul bir şekilde kabul edilmesini sağlayan ve sorumlu bir şekilde bunun açıklamasını yapan felsefi bir antropolojiyi ifade eder. Bu anlamda Rahner, karşılıklı

⁶³ Avery Cardinal Dulles, “Reason: From Vatican I to John Paul II”, *In the Two Wings of Catholic Thought: Essays on Fides et Ratio*, ed. David Ruel Foster v.dğr. (Washington: The Catholic University of America Press, 2003), 194.

⁶⁴ Mahmut Aydın, “Vatikan Konsili”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 42: 570-571.

⁶⁵ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 102-105.

⁶⁶ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 109-119, 124.

olarak birbirini varsayan felsefe ve teoloji arasında belirli bir tür iç içe geçme durumu bulunduğunu ifade etmektedir.⁶⁷

Teolojinin felsefeye olan bu ihtiyacına karşılık ilişkinin diğer boyutuna da değinen Papa, imanın samimi olarak hakikati arayan akla yol gösterebileceğini belirtmektedir. Bir başka ifadeyle aklın kendi başına ulaşması mümkün olmayan ufukları keşfedebilmesi için imanla güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Papa, filozofun kendine ait birtakım kural ve ilkelere göre hareket ederken hakikatin tek olduğunu unutmaması gerektiğini dile getirmektedir.⁶⁸

Bu şekilde teoloji ve felsefenin karşılıklı muhtaç olma durumu dolayısıyla birbirlerini gözetmesi gerektiğini bildiren Papa, bu iki bilgi kaynağının önemli konularda hakiki sonuçlara vardıklarında uzlaşacaklarından emin olduğunu da eklemektedir.⁶⁹ Zira ona göre inanç, akıl tarafından aydınlatılmakta ve akıl da inanç tarafından yönlendirilmektedir. İnançsız bir akıl, hayatta anlam bulamayacağı gibi akletmekten, anlamaktan yoksun inanç da aşırı duygusallık ve farklı köktenci anlayışlara kayabilmektedir.⁷⁰

II. John Paul'un bu görüşüyle aynı doğrultuda XVI. Benedict de akıl ve imanın birbirlerine olan karşılıklı ihtiyacını vurgulamaktadır. Buna göre dinî gelenek içerisinde dini tekrar tekrar düzenlemek ve arındırmak için aklın ışığını bir kontrol aracı olarak kullanmayı gerekli kılan son derece tehlikeli noktalar bulunmaktadır. Dinde aklın bu arındırıcı ve yapılandırıcı rolüne yeterince dikkat edilmediğinde dine yönelik çarpıtmaların ortaya çıkması muhtemeldir. Diğer yandan potansiyel yıkıcı gücü dolayısıyla akıl da kendi içinde tehlikeler barındırmaktadır. Bu nedenle akıl da sınırlarının bilincinde olmalı ve insanlığın büyük dinî geleneklerine kulak vermeyi öğrenmelidir.⁷¹ Zira vahiy, insan aklını ortadan kaldırmamaktadır. Buna ilave olarak Benedict'e göre inanç, insana aklın ötesine uzanan yeni ufuklar açarak aklın kör noktalarından kurtulmasını ve aklın işini daha etkili bir şekilde yapmasını sağlamaktadır.⁷²

⁶⁷ Karl Rahner, *Foundations of Christian Faith - An Introduction to the Idea of Christianity*, çev. William V. Dych (New York: The Crossroad Publishing, 1994), 24-25.

⁶⁸ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 109-112.

⁶⁹ Andrew Murray, "Faith and Reason Revisited", *A Review of Topical Theology* 33/1 (1999): 22.

⁷⁰ Tissa Balasuriya, "On the Papal Encyclical Faith and Reason", *CrossCurrents* 49/2 (1999): 294.

⁷¹ Jürgen Habermas & Joseph Ratzinger, *The Dialectics of Secularization - On Reason and Reason*, çev. Brian McNeil (San Francisco: Ignatius Press, 2006), 77-78.

⁷² Papa XVI. Benedict'in yayımladığı *Deus Caritas Est* adlı genelgenin ayrıntılı metni için bkz. (Vatican, "Deus Caritas Est", erişim: 22.11.2020,

Akıl-iman arasındaki ilişkinin niteliği konusunda Papa Francis'in de kendinden önceki Katolik geleneği devam ettirdiği söylenebilir. Bu konuda Papa Francis, akıl ve iman ilişkisinin “döngüsel”, “birbiriyle çekişme halinde olmayan” ve “karşılıklı etkileşim” halindeki üç durumundan bahsetmektedir. Buna göre ilk olarak Tanrı'nın sevgisi, iman ve aklın “döngüsel” hareketiyle açıklanabilir. Görünüşte birbiriyle uyumsuz ilkeler arasındaki diyalogun gerekliliği, Tanrı'ya giden bir yol oluşturmaktadır. İkinci durum, insana görüş ve dolayısıyla içgörü sunan ışığın -Augustine'nin hayatında olduğu gibi- Tanrı'ya giden bir yol haline geleceğidir. Bu ise “inanç ve akli üstünlük için savaşılan çekişmeli karşıtlar” olarak görme ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Son olarak Francis'e göre “iman ve aklın karşılıklı etkileşimi” sevgiye dayanan ortak bir hakikate ve diğer insanlarla ilişkide sürekli gelişen bir açılıma götürmektedir.⁷³

6) Günümüzün İhtiyaçları ve Yerine Getirilmesi Gereken Görevler

Yayımlanan genelgenin son bölümünde Papa, içinde bulunulan çağda ortaya çıkan felsefi akımların tehlikelerine yer vererek felsefe ve teoloji ilişkisinin nasıl olması gerektiğine ve bu noktada yapılması gerekenlere yer vermektedir. Papa Leo'nun *Aeterni Patris*'te şüphecilik ve rasyonalizme; Papa Pius XII'un *Humani Generis*'te evrimcilik, varoluşçuluk ve tarihselciliğe karşı uyarılarda bulunması gibi bu geleneği devam ettiren Papa II. John Paul de döneminde mevcut olan pozitivizm, pragmatizm, nihilizm gibi birtakım düşünce tarzlarına değinerek bunların barındırdıkları risklere dikkat çekmektedir.⁷⁴ Buna ilave olarak postmodernitenin kesinlik karşıtı ve hakikatin göreceliğine yönelik söylemleri insanları ümitsizliğe ve belirsizliğe sürükleyen başlıca tehlikeler arasındadır. Ona göre bu tehlikeleri önlemek için günümüz felsefesi ile Hıristiyan düşüncesinin geliştirdiği felsefe arasında sıkı bir ilişki gereklidir. Bu ilişki, çözülmesi gereken problemlerin tamamının ortak bir çalışmayı gerektirmesi dolayısıyla önemlidir.⁷⁵

http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html.

⁷³ Elizabeth C. Reilly & Cathleen McGrath, “Fides et Ratio: The Pursuit of Faith and Reason in the 21st Century Catholic University”, *Jesuit Higher Education* 7/1 (2018): 46.

⁷⁴ Harold E. Ernst, “New Horizons in Catholic Philosophical Theology: Fides et Ratio and the Changed Status of Thomism”, *HeyJ* 47 (2006): 29.

⁷⁵ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 134-145.

Aydınlanma, modernite ve postmodernitenin getirdiği yeni durumlara ilişkin Papa XVI. Benedict de insanlığın lehine olan olumlu gelişmeleri Kilise'nin kabul edeceğini ancak ortaya çıkan yeni olasılıkların insanlık için yeni tehlikeler oluşturabileceğinin farkında olunması gerektiğini belirtmektedir. Bu noktada Benedict, bir yandan felsefe ve teolojinin sorularının bilimsel yolla ele alınamayacağı için “anlamsız” veya “akıldışı” olarak bir kenara bırakılması gerektiğini savunan pozitivist görüşleri eleştirirken diğer yandan temel insanî soruları ele almak için uygun rasyonel sorgulama biçimleri olarak felsefe ve teolojiyi savunmaktadır.⁷⁶

Felsefe ve teolojiye dışardan gelebilecek saldırıların yanı sıra bu iki bilgi kaynağının kendi içinde yaşadığı çatışmalara ilişkin ise Benedict, bu konuda bir zamanlar kabul edilebilir olanı tekrar etmenin yeterli olmayacağını düşünmektedir. Bu noktada hakikatin hakikatle çelişmediğini ilan etmek ve modern bilimi saf iyimserlikle kutsamanın sorunları çözmede yetersiz kalacağını ifade eden Benedict, bu durumu aşmak için yapılması gereken şeyin “inanç ve aklın yeniden bir araya getirilmesi” olduğunu dile getirmektedir. Bu ikisi arasındaki modern çatışma, onların yeniden bir araya getirilip empoze edilen aklın sınırlamasının üstesinden gelinmesi ve onun engin ufkunun bir kez daha açığa vurulmasıyla aşılabilir.⁷⁷ Zira kökenleri ve amaçları itibariyle Ebedî Logos'ta derinlemesine birleşik olan Grekçe logos ve Kitab-ı Mukaddes'te *dabar* (söz) hakikatin inançta ve insan aklında kendini gösterdiğine işaret etmektedir. Diğer yandan bu benzerlik, akıl ve inancın Tanrı hakkında konuşmak için aynı formülü kullandığını da ortaya koymaktadır.⁷⁸ Ona göre iman, aklın kullanılmasını engellemenin aksine onu güçlendirmektedir. Her ikisi de nihayetinde ilâhî logosa geri dönmektedir.⁷⁹ Bu konuda XVI. Benedict'in II. John Paul'un bu çağrısını devam ettirdiğini ve iki bilişsel boyut arasında başlangıçtan beri var olduğu düşünülen asli birliği sürdürmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Zaman içinde çeşitli akımlar ve geliştirilen söylemler, Papa Francis'in de değindiği meseleler arasındadır. Bilhassa hakikat konusundaki göreceli tavrın günümüzde bireyler üzerinde etkili olduğundan bahseden Francis, bu bağlamda “insanlığın kısacık anları

⁷⁶ Maher, “Pope Benedict XVI on Faith and Reason”, 627-639.

⁷⁷ Vatican. “Meeting With The Representatives of Science Lecture of The Holy Father”.

⁷⁸ Maher, “Pope Benedict XVI on Faith and Reason”, 634.

⁷⁹ Pablo Blanco Sarto, “Logos and Dia-Logos: Faith, Reason, (and Love) According to Joseph Ratzinger”, *Anglican Theological Review* 92/3 (2010): 501.

aydınlatan küçük ışıklarla yetindiğini ve büyük bir ışık arayışından vazgeçtiğini” belirtmektedir. Ona göre ışığın yokluğunda iyiyi kötüden ayırt etmek imkansız olacağı için her şeyin kafasının karışma ihtimali bulunmaktadır. Bunun için insan, salt aklın ışığının geleceği aydınlatmak için yeterli olmadığını bilmelidir. İnancın insanın her yönünü aydınlatabilen bir ışık olduğunu söyleyen Francis, ancak bu kadar güçlü ışığın Tanrı’dan geleceğini dilegetirmektedir.⁸⁰

Genelgeye tekrar dönecek olursak ilahiyatın başlıca gayesinin “vahyin akledilebilirliğini ve inancın muhtevasını göstermek” olarak tanımlayan Papa II. John Paul, bu bölümde özellikle felsefenin karakterinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu hususta o, metafiziği ve nihai anlamı reddeden bir felsefi düşüncenin vahyin akledilmesinde aracı olma işlevini yerine getirmekten yoksun olacağını, bunun için de “hakikat olan İsa Mesih’in ilahiyatta olduğu gibi felsefeyi de yöneten ve teşvik eden evrensel otorite” olarak kabul edilmesini önermektedir. Çeşitli felsefi sistemlerin insanı yücelterek onun kendisinin mutlak hakimi ve kaderinin belirleyicisi olduğu düşüncelerine karşın Papa, insanın asıl büyüklüğünün bu olmadığını, insanın şahsi yüceliğe ulaşmasının ancak hikmetin gölgesi altında olabileceğine işaret etmektedir.⁸¹

Genelgenin son bölümünde II. John Paul’un Meryem Ana ve felsefe arasındaki derin benzerliği ortaya koymak amacıyla yaptığı benzetme ilgi çekici olmakla birlikte bir anlamda onun hedeflediği felsefi düşüncenin yapısına da ışık tutmaktadır. Bu benzetmeye göre nasıl ki Meryem Ana, Cebrail’in çağrısına boyun eğmekle otantik insanlığından ve özgürlüğünden bir şey kaybetmedi ise, aynı şekilde felsefi düşünce de İncil’in hakikatinden gelen çağırısı kabul etmekle özerkliğinden bir şey kaybetmeyecektir. Hatta bu durum, felsefenin yaptığı araştırmalarda onun kemale ermesinin yolunu açacaktır.⁸²

Sonuç

Papa II. John Paul tarafından dönemin en tartışmalı meselelerinden birini ele alan bu genelge, Antik Yunan’dan başlayarak tarihsel süreçteki felsefi akımlar ve onlarla yüzleşen Hıristiyan ilahiyatının tavrını ortaya koymaktadır. Bu hususta Kilise babalarının özellikle Aziz Augustine ve Thomas Aquinas’ın konuya ilişkin argümanları Papa’nın başvurduğu önemli kaynaklar olmuştur. Buna ilave olarak konuyu ele alan I. ve II.

⁸⁰ Vatikan, “Lumen Fidei”.

⁸¹ Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 136-159.

⁸² Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*, 159.

Vatikan Konsilleri, Kilise'nin akıl-iman ilişkisine yönelik düşüncelerini anlamaya yardımcı olan diğer önemli dönüm noktalarıdır.

Bir bütün olarak bakıldığında genelgede vurgulanan ana tema, akıl ile imanın birbiriyle uyumlu bir birlikteliğe sahip olduğu ve dolayısıyla çelişmediği; bu kapsamda felsefe ve ilahiyatın da birbirleri ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiğidir. Papa'nın akıl ve iman "Tanrı tefekkürüne ulaştırılan iki kanat" olarak tanımlaması da bu ikilinin birbirini tamamlayan birlikteliği için iyi bir örneklem olarak değerlendirilebilir.

Genelgede John Paul, nihai hakikati bilmek için inancın önemini açıkça vurgulamaktadır. Ancak diğer yandan çağın metafiziksel bilinmezliğine karşı aklın aşkın gerçeği arama ve bilme yeteneğini de göz ardı etmemektedir. Papa II. John Paul'un bu şekilde inancın onayından önce aklın rolünü koruma gayretini, Tanrı'nın varlığını kabul ederek inancın başlangıcını oluşturma ve Hıristiyan vahyinin evrenselliğini koruma çabasının bir parçası olarak yorumlamak mümkündür.

Diğer yandan içinde bulunulan çağın ve üretilen felsefenin insanları şüphecilğe götürerek ilâhî hakikatten uzaklaştırması ve bununla bağlantılı olarak bazı temel Katolik doktrinlerinin bozulma veya reddedilme riskiyle karşı karşıya olması sebebiyle ele alınan bu genelge, felsefenin dinî gerçeklere aykırı şeylere ilişkin varsayımlar hakkında konuşmaktan kendisini arındırarak mevcut durumunu yenilemesi hususunda bir "restorasyon çağrısı" niteliği taşımaktadır. Papa'nın bu çağrısı, bir yandan her türlü metafiziği ve evrensel geçerliliği olan bir hakikati bilmenin imkân dahilinde olduğunu reddeden felsefe anlayışına karşı çıkarken diğer yandan hakikat olarak İsa Mesih'i temel alan ve Tanrı kelâmına yakınlığı olan bir felsefe geliştirilmesi arzusunu da içinde barındırmaktadır.

Papa II. John Paul sonrası göreve seçilen Papa XVI. Benedict'in de II. John Paul'un bu çağrısını sürdürerek filozofları, teologları ve entelektüelleri hakikat sorunu üzerinde düşünmeye teşvik ettiği görülmektedir. Ancak II. John Paul'e kıyasla Hıristiyanlık ile Yunan ruhu arasındaki sentezi daha fazla vurguladığı dikkat çeken XVI. Benedict'in akıl-iman ilişkisi konusunda akla daha geniş bir alan açılması önerisi, imanının öncelenmesi düşüncesine nazaran bu ikisi arasında dengeyi kurmaya yönelik bir adım olarak nitelendirilebilir. İmanın daha derin anlaşılması ve diğer din mensuplarına ilâhî mesajın aktarılmasında felsefenin yardımcı rolü, XVI. Benedict sonrası Papa Francis tarafından da teyit edilmiştir. Ayrıca Francis'in akıl-iman arasındaki duruma ilişkin "döngüsel, karşılıklı etkileşim ve üstünlük yarışından uzak" şeklindeki

toparlayıcı tanımı, *Fides et Ratio* adlı genelgenin mesajını özetleyici mahiyettedir.

Kaynakça

- Alıcı, Mustafa. "Post- Religio et Ratio: Postmodern Din Bilimlerinde Akıl-Din İlişkisi". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 20/8 (2020): 15-44.
- Aydın, Mahmut. "Vatikan Konsili". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2004, 42: 568-571.
- Andrew, Murray. "Faith and Reason Revisited". *A Review of Topical Theology* 33/1 (1999): 21-23.
- Aquinas, Thomas. *Summa Contra Gentiles I*. Çev. Anton G. Pegis. New York: Image Books, 1955.
- Augustine. *İnancın Özgür İstenci Üzerine*. Çev. Metin Topuz. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Augustine. *İtiraflar*. Çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.
- Balasuriya, Tissa. "On the Papal Encyclical Faith and Reason". *CrossCurrents* 49/2 (1999): 294-296.
- Block, Benjamin M. "The Balance of Faith and Reason: The Role of Confirmation in the Thought of St. Thomas Aquinas". *Studia Gilsoniana* 4/3 (2015): 209-228.
- Cevzici, Ahmet. *Ortaçağ Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Cushman, Robert E. "Faith and Reason in the Thought of St. Augustine". *Church History* 19/4 (1950): 271-294.
- Dönmez, Süleyman. *St. Thomas'ta Felsefe-Teoloji İlişkisi*, Ankara: Karahan Kitabevi, 2004.
- Dulles, Avery Cardinal. "Reason: From Vatican I to John Paul II". In *the Two Wings of Catholic Thought: Essays on Fides et Ratio*. ed. David Ruel Foster v.dğr. 193-208. Washington: The Catholic University of America Press, 2003.
- Ernst, Harold E. "New Horizons in Catholic Philosophical Theology: Fides et Ratio and the Changed Status of Thomism". *HeyJ* 47 (2006): 26-37.
- Freddoso, Alfred J. "Fides et Ratio: A Radical Vision of Intellectual Inquiry". *Faith, Scholarship and Culture in the 21st Century*, ed. Alice Ramos v.dğr. Washington: Catholic University of America Press, 2002, 13-31
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.
- Habermas, Jürgen & Joseph, Ratzinger. *The Dialectics of Secularization -On Reason and Reason-*. Çev. Brian McNeil. San Francisco: Ignatius Press, 2006.
- Helm, Paul. *Faith and Reason*. New York: Oxford University Press, 1999.
- İskenderoğlu, Muammer. "Thomas Aquinas'ta İman, Teoloji ve Akıl İlişkisi". *Divan İlmî Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2004): 209-226.
- Maher, Daniel P. "Pope Benedict XVI on Faith and Reason". *Nova et Vetera* 7/3 (2009): 625-652.
- Neuner, J. & J. Dupuis. *The Christian Faith in the Doctrinal Documents of the Catholic Church*. Sydney: Collins Publishing, 2001.

- Odia, Sylvester Idemudia & John Olubunmi Thomas. "Resolving the Tension Between Faith and Reason: A Discourse in Philosophy of Science". *Plasu Journal of General Studies* (2018): 80-90.
- Özkan, Fatih. "Duns Scotus'ta Tanrı ve Ahlâk Yasası". *Beytülhikme Felsefe Dergisi* 9/1 (2019): 181-210.
- Paul II, John. *Catechism of the Catholic Church*. Washington: United States Catholic Conference, 1994.
- Paul II. John. Paul, *Fides et Ratio: Akıl ve İman*. Çev. İsmail Taşpınar. İstanbul: İyadam Yayıncılık, 2001.
- Pignato, David. "The Primacy of Faith and the Priority of Reason: A Justification for Public Recognition of Revealed Truth". *The Saint Anselm Journal* 12/2 (2017): 52-65.
- Possenti, Vittorio. "Faith and Reason: What Relationship?". *Zeszyty Naukowe KUL* 59 (2016): 1-16.
- Rahner, Karl. *Foundations of Christian Faith- An Introduction to the Idea of Christianity-*. Çev. William V. Dych. New York: The Crossroad Publishing, 1994.
- Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance*. Çev. Henry Taylor. San Francisco: Ignatius Press, 2003.
- Reilly, Elizabeth C. & Cathleen, McGrath. "Fides et Ratio: The Pursuit of Faith and Reason in the 21st Century Catholic University". *Jesuit Higher Education* 7/1 (2018): 45-51.
- Rist, John. "Faith and Reason". *The Cambridge Companion to Augustine*. ed. Eleonore Stump. 26-48. Norman Kretzmann. Londra: Cambridge University Press, 2006.
- Royal, Robert. "Faith and Reason: A Response to Pope John II's Encyclical Fides et Ratio". *Sacred Heart University Review* 18/1 (Mart 2010): 63-73.
- Sarto, Pablo Blanco. "Logos and Dia-Logos: Faith, Reason, (and Love) According to Joseph Ratzinger", *Anglican Theological Review* 92/3 (2010): 499-509.
- Tarakçı, Muhammet. *St. Thomas Aquinas*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.
- Taşpınar, İsmail. II. Vatikan Konsili ve Katolik İlahiyatına Etkisi". *İslami İlimler Dergisi* 11/2 (2016): 143-158.
- W. J. Collinge, "Fides et Ratio". *New Catholic Encyclopedia*, ed. Berard L. Marthaler. New York: Thomson Gale Publisher, 2003, V/714-715.
- İnternet Kaynaklar**
- Vatican. "Aeterni Patris". Erişim 08.11.2020, http://www.vatican.va/content/le-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_04081879_aeterni-patris.html.
- Vatican. "Dei Filius". Erişim 6 Kasım 2020, www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_la.html.
- Vatican. "Meeting With The Representatives of Science Lecture of The Holy Father". Erişim: 20.11.2020, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html.

- Vatican. “Lumen Fidei”. Erişim: 23.11.2020,
http://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_enciclica-lumen-fidei.html.
- Vatican. “Deus Caritas Est”. Erişim: 22.11.2020,
http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html.
- Vatican. “Gaudium et Spes”. Erişim: 09.11.2020,
http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html.